

Wyrok z dnia 19 maja 2010 r., I CSK 480/09

Obowiązek zarządu spółdzielni niezwłocznego zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie jej upadłości staje się aktualny dopiero w razie podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości.

Sędzia SN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

Sędzia SA Jan Futro

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Jolanty W. przeciwko Przemysławowi B., Scholastyce M., Halinie G.-M., Waldemarowi W., Dariuszowi Ż., Markowi D. i Wandzie M. o zapłatę, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 19 maja 2010 r. skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29 stycznia 2009 r.

oddalił skargę kasacyjną oraz nie obciążył powódki kosztami postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Jolanta W. wniosła o solidarne zasądzenie od pozwanych kwoty 118 589,02 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 31 stycznia 2008 r. oddalił powództwo, ustalając, że Spółdzielnia Budownictwa Mieszkaniowego "S." powstała w 1993 r. Pozwany Przemysław B. był jej likwidatorem w okresie od dnia 8 lipca 2002 r. do dnia 23 lutego 2004 r., a pozostali pozwani byli członkami zarządu w różnych okresach (w latach 1997-2002). Postanowieniem z dnia 28 grudnia 1999 r. Sąd Rejonowy w Warszawie oddalił jako przedwczesny wniosek wierzyciela o ogłoszenie upadłości Spółdzielni. W dniach 28 lutego 2001 r. oraz 30 czerwca 2001 r. walne zgromadzenie Spółdzielni podjęło uchwały o postawieniu Spółdzielni "S." w stan likwidacji z dniem 1 stycznia 2002 r. Sąd Okręgowy w Warszawie

wyrokiem z dnia 18 grudnia 2003 r. zasądził od Spółdzielni "S." na rzecz Jolanty W. kwotę 54 446,52 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 9 marca 2000 r. W dniu 12 sierpnia 2004 r. komornik umorzył postępowanie w sprawie egzekucji tych należności ze względu na bezskuteczność egzekucji. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy dnia 24 maja 2006 r. oddalił wniosek o ogłoszenie upadłości Spółdzielni ze względu na fakt, że jej majątek nie wystarczał na pokrycie kosztów postępowania.

W ocenie Sądu Okręgowego, powódka nie wykazała, że wskutek niezwołania w odpowiednim terminie walnego zgromadzenia z zamieszczeniem w porządku obrad sprawy dalszego istnienia spółdzielni, a w wypadku likwidatora – zaniechania złożenia niezwłocznie wniosku do sądu o ogłoszenie upadłości, zmniejszył się majątek spółdzielni w stopniu zezwalającym na mniejszy zakres zaspokojenia albo w stopniu uniemożliwiającym uzyskanie jakiegokolwiek części wierzytelności.

Powódka wniosła apelację, zarzucając naruszenie art. 5 § 2 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł."), art. 21 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") w związku z art. 137 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm. – dalej: "Pr.spółdz."), art. 131 Pr.spółdz. oraz art. 233 § 1 i art. 217 k.p.c.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 29 stycznia 2009 r. oddalił apelację, podkreślając, że pojęcie szkody jako przesłanki odpowiedzialności za zaniechanie złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości (poprzednio art. 5 i 17¹ Pr.upadł.; obecnie art. 21 Pr.u.n.) odnosi się do pogorszenia możliwości zaspokojenia wierzyciela z majątku dłużnika wskutek niezgłoszenia we właściwym czasie wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego. W celu wykazania szkody wierzyciel musi zatem udowodnić, że w wyniku zaniechania zgłoszenia wniosku zmniejszył się majątek masy upadłości i na skutek tego w podziale funduszy masy nie otrzymał nic albo otrzymał mniej, niżby na niego przypadło, gdyby wniosek był zgłoszony we właściwym czasie. Szkada może wynikać również stąd, że wprawdzie majątek masy nie uległ zmniejszeniu, ale mniejsze zaspokojenie wierzyciela lub jego brak wynika z takich przyczyn, jak zwiększenie się ogólnej sumy wierzytelności zaspokajanych w upadłości albo ustanowienie

zabezpieczeń na składnikach majątku dłużnika. W niniejszej sprawie, zdaniem Sądu Apelacyjnego, powódka nie wykazała szkody, jaką poniosła na skutek niewykonania przez pozwanych obowiązków wynikających z art. 130 i 131 Pr.spółdz. Powódka – jako wierzyciel Spółdzielni również w postępowaniu upadłościowym, gdyby takie zostało wszczęte – nie mogłaby otrzymać żadnego zaspokojenia swoich wierzytelności, wynikających z tytułu wykonawczego powstałego w 2004 r., z powodu braku majątku Spółdzielni.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie można podzielić zarzutu naruszenia art. 5 § 2 Pr.upadł. oraz art. 21 ust. 2 i 3 Pr.u.n. w związku z art. 137 Pr.spółdz. Regulacje Prawa spółdzielczego dotyczące upadłości spółdzielni (art. 130-136 Pr.spółdz.) mają charakter szczególny w stosunku do ogólnych przepisów Prawa upadłościowego, co wynika wprost z art. 137 Pr.spółdz. Obowiązki członków zarządu spółdzielni w razie jej niewypłacalności ograniczają się do niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia decyzji co dalszych losów spółdzielni. Decyzja w tym zakresie należy do kompetencji walnego zgromadzenia (art. 130 § 2 i 3 Pr.spółdz.); dopiero w wypadku podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, zarząd spółdzielni ma obowiązek zgłosić niezwłocznie do sądu wnioski o ogłoszenie upadłości (art. 130 § 4 Pr.spółdz.). W szczególności nie można nakładać na zarząd jako organ wykonawczy spółdzielni (art. 48 Pr.spółdz.) obowiązku działania wbrew decyzjom podjętym przez walne zgromadzenie stanowiące najwyższy organ spółdzielni (art. 36 Pr.spółdz.) czy też podejmowania działań pomimo braku decyzji walnego zgromadzenia. Wynika to także z art. 132 Pr.spółdz., który uprawnia wierzyciela spółdzielni do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, pomimo odmiennej uchwały walnego zgromadzenia.

Powódka w skardze kasacyjnej zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 17¹ § 1 w związku z art. 1 § 1 i 2 oraz art. 5 § 2 Pr.upadł., art. 21 ust. 3 oraz art. 11 ust. 1 i 2 Pr.u.n., art. 48 § 1 i 2, art. 38 § 1, art. 122 pkt 3, 4 i 5, art. 130 § 4, art. 131, 134 i 137 Pr.spółdz., a także przepisów postępowania, tj. art. 378 § 1, art. 382, 229, 231 i art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W związku z podniesionymi w skardze kasacyjnej zarzutami naruszenia prawa materialnego należy ustalić, czy do odpowiedzialności odszkodowawczej członków zarządu i likwidatora Spółdzielni mają zastosowanie art. 5 § 2 i art. 17¹ § 1

Pr.upadł., czy też art. 21 ust. 2 i 3 ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, która weszła w życie z dniem 1 października 2003 r. (art. 546 Pr.u.n.) i nie zawiera przepisu przejściowego w tym zakresie. Zastosowanie znajduje więc w drodze analogii art. XXVI p.w.k.c., zgodnie z którym, do stosunków prawnych powstałych przed wejściem w życie kodeksu cywilnego stosuje się prawo dotychczasowe. Przepis ten wyraża zasadę *tempus regit actum*, która w rozważanym wypadku rozgranicza zakresy czasowe obowiązywania dwóch aktów normatywnych: Prawa upadłościowego z 1934 r. i Prawa upadłościowego i naprawczego z 2003 r. O tym, który z tych aktów normatywnych znajduje zastosowanie, decyduje zatem chwila powstania stosunku prawnego, a więc – w odniesieniu do zobowiązania odszkodowawczego – chwila wyrządzenia szkody. Chwila ta nie została określona w toku postępowania przed Sądami obu instancji, można zatem jedynie hipotetycznie założyć, że pozwani członkowie zarządu Spółdzielni mogli odpowiadać na podstawie Prawa upadłościowego, a pozwany likwidator spółdzielni – zarówno na podstawie tego Prawa, jak i Prawa upadłościowego i naprawczego.

Podstawowa różnica między art. 5 § 2 i art. 17¹ § 1 Pr.upadł. oraz art. 21 ust. 2 i 3 Pr.u.n. sprowadza się do odmiennego ujęcia zasady odpowiedzialności. Według art. 17¹ § 1 Pr.upadł., była to zasada domniemania winy reprezentanta spółdzielni, a obecnie osoba reprezentująca spółdzielnię odpowiada za szkodę na zasadach ogólnych, tj. na podstawie art. 415 k.c. w związku z art. 21 ust. 3 Pr.u.n., który szczegółowo opisuje rodzaj czynu niedozwolonego. Winę osoby reprezentującej spółdzielnię należy zatem udowodnić (art. 6 k.c.). Zarówno dawne rozporządzenie, jak i obecnie obowiązująca ustawa samodzielnie określają szkodę jako przesłankę odpowiedzialności i w tym zakresie stanowią *leges speciales* wobec art. 361 § 2 k.c. Sąd Najwyższy stwierdził w orzeczeniu z dnia 9 września 1938 r., C.I. 213/38 (Zb.Urz. 1939, nr 4, poz. 188), że wierzyciel domagający się w myśl art. 5 § 3 Pr.upadł. wynagrodzenia szkody, wyrządzonej mu przez niewykonanie obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, musi wykazać, iż przez zaniechanie zgłoszenia tego wniosku zmniejszył się majątek masy upadłości i wskutek tego wierzyciele przy podziale funduszy masy bądź nic nie otrzymali, bądź otrzymali mniej, niżby na nich przypadło, gdyby wniosek był zgłoszony w czasie właściwym, i że od dłużnika nic nie można uzyskać. Stanowisko to podzielił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 września 2005 r., V CK 129/05 ("Glosa" 2006, nr 3, s. 28) oraz w uchwale z dnia 14 września 2006 r., III CZP 66/06 (OSNC 2007, nr 6, poz. 84). W

niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny przekonywająco wyjaśnił, że powódka nie wykazała wyrządzenia jej szkody w rozumieniu art. 17¹ § 1 Pr.upadł. oraz art. 21 ust. 3 Pr.u.n., dlatego zarzut naruszenia tych i innych przepisów obu aktów normatywnych wymienionych w skardze kasacyjnej jest nieuzasadniony. (...)

Na marginesie należy podkreślić, że – po pierwsze – podstawy odpowiedzialności przewidziane w art. 299 § 1 k.s.h. i w art. 21 ust. 3 Pr.u.n. stanowią niezależne, odrębne podstawy dochodzenia roszczeń przez wierzycieli spółki, stanowiące alternatywną dodatkową ochronę wierzyciela spółki, którego wierzytelności nie zostały przez spółkę zaspokojone (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2005 r., V CK 129/05). Po drugie, odpowiednie stosowanie art. 299 § 1 k.s.h. do spółdzielni wymagałoby istnienia stosownego przepisu odsyłającego, którego nie ma. Po trzecie, jego analogiczne stosowanie jest oczywiście niedopuszczalne, skoro spółdzielnie i spółki handlowe mają odrębne ustawy, a w sprawach w nich nieuregulowanych można stosować przepisy kodeksu cywilnego wprost bądź odpowiednio (zob. art. 2 k.s.h.).

Zgodnie z art. 137 Pr.spóźdz., do postępowania upadłościowego w sprawach nieuregulowanych w Prawie spółdzielczym stosuje się przepisy Prawa upadłościowego (obecnie Prawa upadłościowego i naprawczego). Szczególną do przepisów Prawa upadłościowego regulację zawierają zwłaszcza przepisy art. 130 Pr.spóźdz.; nakładają one na zarząd spółdzielni obowiązek niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia w sprawie dalszego istnienia spółdzielni, jeżeli według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. Pomimo niewypłacalności, która stanowi przesłanką ogłoszenia upadłości spółdzielni, walne zgromadzenie może podjąć uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni, jeżeli wskaże środki umożliwiające wyjście jej ze stanu niewypłacalności. Obowiązek zarządu spółdzielni niezwłocznego zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie jej upadłości staje się aktualny dopiero w razie podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 28 grudnia 1934 r., C.II. 2291/34 (OSP 1935, poz. 639) uznał, że upadłość spółdzielni nie może być ogłoszona dopóty, dopóki nie zostanie zwołane walne zgromadzenie spółdzielni celem powzięcia uchwał przewidzianych w art. 86 ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach (jedn. tekst: Dz.U. z 1934 r. Nr 55, poz. 495).

Podjęcie przez walne zgromadzenie rozważanej uchwały należy niewątpliwie do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia, katalog bowiem spraw wymienionych w art. 38 § 1 Pr.spółdz. nie jest wyczerpujący, a sformułowania art. 38 § 2 Pr.spółdz. oczywiście nie można interpretować w taki sposób, że dalsze wyłączne kompetencje walnego zgromadzenia mogą wynikać tylko ze statutu, a nie z ustawy. W konsekwencji oczywiście nie można też mówić o naruszeniu art. 48 § 1 i 2 Pr.spółdz., skoro – ze względu na sformułowanie art. 130 § 4 Pr.spółdz. – nie ma miejsca sytuacja, w której podejmowanie decyzji nie zostało w ustawie lub statucie zastrzeżone do właściwości innego niż zarząd organu spółdzielni. W niniejszej sprawie pozwanym członkom zarządu można było zatem postawić jedynie zarzut niezwołania niezwłocznie walnego zgromadzenia w sprawie dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 § 2 Pr.spółdz.).

Likwidator spółdzielni, inaczej niż członkowie jej zarządu, jest na podstawie art. 131 Pr.spółdz. obowiązany wystąpić do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości niezwłocznie po stwierdzeniu niewypłacalności spółdzielni będącej w stanie likwidacji. Jak już jednak wyjaśniono, naruszenie tego obowiązku w niniejszej sprawie przez pozwanego likwidatora mogłoby prowadzić do powstania jego odpowiedzialności odszkodowawczej jedynie w razie wykazania przez powódkę, że niewystąpienie przez likwidatora z rozważanym wnioskiem spowodowało wyrządzenie jej szkody. Nie może zatem być skuteczny zarzut naruszenia art. 131 Pr.spółdz., Sąd Apelacyjny bowiem nie twierdził, że ustawa nie nakłada na likwidatora wspomnianego obowiązku, ale uznał, że powódka nie wykazała poniesienia szkody. (...)

Z tych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.